

MODIFICARI GEOGRAFICE SI TRANSFORMAREA PEISAJULUI IN ZONA ORASULUI ZLATNA SI A VAII AMPOIULUI DUPA 1990

Prof. LAURA ARABOAEI - Colegiul Tehnic „Apulum” Alba Iulia

Prof. MARCEL ARABOAEI - Colegiul National „Horea, Closca si Crisan” Alba Iulia

ABSTRACT: *Geographical changes and landscape transformation in the Zlatna city and Ampoi valley area, after 1990. Ampoi Valley, important area of housing and transport axis in the Apuseni Mountains and the city of Zlatna, the most important industrial town in the area, suffered, in the last 20 years, geographical and landscape changes, resulting of economical restructuring and transition to a market economy.*

Keywords: *landscape transformation, geographical characters, mineral ore.*

1. Aspecte geografice ale Văii Ampoiului și a orașului Zlatna

Valea și bazinul hidrografic al Ampoiului, unde se situează și orașul Zlatna se află în partea sud - estică a Munților Apuseni, care se suprapune peste o parte a Munților Metaliferi, respectiv Munții Trascaului, pe partea stângă și Munții Vintului, pe dreapta (fig.1).

Lungimea Ampoiului este de 59,8 km. și drenează de la izvoarele sale, de sub culmea Bradisor, situată la 1000 m. până la varsarea în Mures, în zona municipiului Alba Iulia, la 240m. un bazin hidrografic cu o suprafață de 576 km. patrati.

Altitudinea medie a bazinului hidrografic este de 565 m., cu înălțimi maxime în zonele marginale, unde frecvent acestea depășesc 1000 m., atingând 1369 m. în vârful Dâmbău, și altitudini minime la nivelul axei văii, în lungul Ampoiului (300-450m), unde panta în profil longitudinal este de 0,05% în cursul inferior, 1-2% în cursul mijlociu și în zona depresiunii Zlatna și 4-7 % în cursul superior, spre pasul Dealu Mare.

Forma bazinului este una lobată, iar profilul transversal al văii prezintă sectoare și metrice și asimetrice, cu zone și puncte de îngustare în alternanță cu zone mai largi (depresiuni) unde se găsesc localități și terenuri arabile mai extinse.

Lunca, terasele și versanții, prezintă varietate morfometrică și morfografică cu impact asupra modelării și evoluției proceselor de versant, a utilizării terenurilor,

a amplasării și dezvoltării așezărilor. În cadrul bazinului și văii, depresiunea Zlatna a permis o veche populare a zonei, fiind cea mai importantă zonă de locuire și activitate umană în timp.

Valea Ampoiului a reprezentat și reprezintă cea mai importantă axă de transport și acces spre aria montană interioară a Munților Apuseni din județul Alba. Până în perioada modernă schimbările și transformările în această zonă au fost neesențiale. Perioada ultimilor două secole a adus o serie de schimbări și transformări în zona văii Ampoiului și mai ales a depresiunii Zlatna, datorită mineritului și dezvoltării industriei de profil în zonă.

Orașul Zlatna este și tuat pe Ampoi, în depresiunea cu același nume, la 415 m. altitudine, într-o zonă de convergență a apelor (Valtori, Fenes, Trampoiele, Valea Mica s.a.), depresiune marginată de frumoasele conuri vulcanice Breaza – 1122m., Jidovul – 952m. (fig.2) și de culmea Dambau, la o distanță de 35 km. de Alba Iulia, pe drumul național 74 (DN-74), fiind conectat cu acesta și prin calea ferată normală, care a înlocuit-o pe cea îngustă în 1980. Zlatna ocupă o suprafață de peste 24 000ha. având în componență 18 sate și cătune, din care 6 și tuate la peste 10 km. distanță (Rusi-20, Budeni-17), cu un intravilan de peste 1100 ha., și un mod de utilizare a terenurilor în care predomină pădurile - 14 000 ha., pasuni și fânețe 7 200 ha. și terenuri fără utilizare de peste 1600 ha.

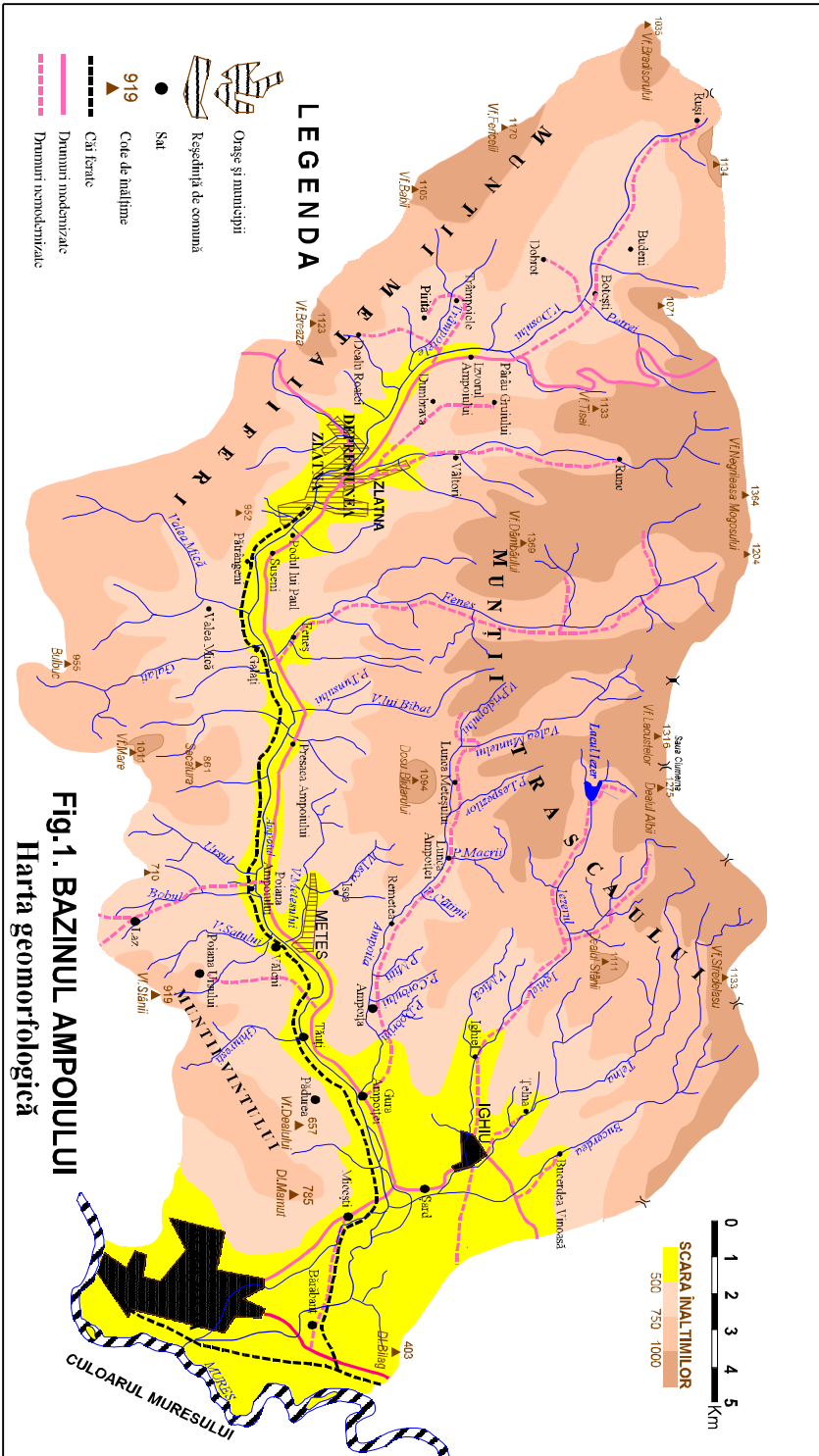

Fig. 2. Vârful Jidovul - Zlatna

Populatia orasului a cunoscut o continua scadere de la 10 027 locuitori în 1977, la 9391 locuitori în 1992, la 8612 locuitori în 2002, din care populatia activa este de 3344 (2631 ocupati - 713 neocupati).

Orasul Zlatna, situat intr-un perimetru metalogenetic cu resurse minere valoroase cunoaste o istorie de peste doua milenii în exploatarea în forme diverse a aurului în zona localitatilor Stanija, Techereu, Almasul Mare, Trampoiele, Izvorul Ampoilului, ceea ce i-a conferit sub numele de Ampelum importanta inca din vremea romana.

Până în secolul XVIII-XIX activitatile miniere restranse și inceputul de prelucrare a lor în ateliere metalurgice, la initiativa Mariei Tereza în 1747 și apoi la mica uzina metalurgica nu au avut efecte nocive asupra zonei, multa vreme mentinandu-se o stare relativa de stabilitate a mediului. Problemele grave, care au adus modificari ale mediului și cadrului natural au aparut odata cu intensificarea exploatarilor miniere și extinderea platformei industriale cu noi instalatii de prelucrare a minereurilor în cadrul uzinei noi de cupru, construita în perioada 1980-1985 și a maririi capacitatilor de productie a uzinei chimice. Construirea noii uzine de cupru, cu renumele de cel mai mare combinat de profil din Europa, a uriasului turn de evacuare a poluantilor de pe

dealul Dudaului (fig. 3) și dezvoltarea excesiva, cu indicatori de performanta scazuti în conditii de functionare la capacitate maxima cu peste 2500 lucratori, combinatul asigura 25% din cuprul electrolitic și 55% din acidul sulfuric la nivel national, fapt ce a dus la intensificarea proceselor de poluare și degradare a componentelor mediului datorita proceselor tehnologice poluante a instalatiilor de prelucrare de pe platforma industrială a Zlatnei.

Atât uzina veche în timp, prin procesul de flotatie și topire, cat și uzina noua, cu alta tehnologie, însa intens exploatata în perioada 1985 – 1990 și apoi pana în 2004, au dus la poluarea intensa a unui areal de peste 30 km. (10 în amonte și 20 aval de Zlatna) , unde au fost depasiti permanent parametrii poluarii prin emanatii de SO₂, Pb, Al, iar zgura, apa de spalare, deseurile, fumul, cenusa, namolul electrolitic au afectat aerul, apele, solul, plantele și estetica urbana cu efecte asupra sanatatii și activitatii oamenilor.

Restrangerea activitatii dupa 1990 în urma privatizarii cu numele SC Ampelum SA Zlatna, a preluarii ulterioare a combinatului de catre Phonix Baia Mare SA, apoi de Cuprumin Bucuresti SA și Primaria Zlatna, a urmat inchiderea totala în 2004.

Fig. 3. Turnul de evacuare a gazelor de pe dealul Dudău

2. Modificari geografice

Specificul activitatilor economice din zona vail Ampoiului și a orasului Zlatna au generat o dinamica accentuata a modificarilor geografice și a schimbarii peisajelor care pot fi analizate pentru perioada functionarii la maxim a capacitatilor industriale și a instalatiilor de pe platforma metalurgica și chimica de la Zlatna, a mineritului în zona și pentru perioada care a urmat dupa inchiderea totala, reabilitarea zonei industriale și transformarea ei în contextul regenerarii urbane.

În perioada functionarii capacitatilor industriale și a inertiei imediate dupa restrângere și inchiderea totala a activitatii marcam urmatoarele modificari și situatii:

a. Modificari ale cadrului natural:

- Eroziunea accelerata a reliefului prin procesul de torențialitate și ravenare, modificari la nivelul albiei majore și minore a Ampoiului și afluenților (depunere și colmatare), modificari ale reliefului determinate de activitati antropice;
- Accentuarea schimbarilor climatice și meteorologice prin frecvența și intensitatea unor fenomene extreme;
- Regim de scurgere și producere de ape mari pe Ampoi și afluenti cu impact

asupara albiilor, reliefului și a amenajarilor umane;

- Schimbari cantitative și calitative cu privire la fondul funciar: scăderea suprafeței și diminuarea calității fondului forestier, calitatea slaba a pajistilor naturale și împadurire naturala a acestora cu specii puțin valoroase;
- Limitarea actuala a modificarilor cadrului natural prin inchiderea activităților de minerit.

b. Modificari ale mediului:

- Mediul zonei afectat grav de poluare pe o suprafata de peste 1600 ha. în amonte dar mai ales în aval de Zlatna, cu efecte uneori pana la Alba Iulia și pe spatii mari în Apusenii din jur;
- Calitatea factorilor și a elementelor de mediu (aer, apa, sol, vegetatie și fauna) afectate cu mult peste limitele maxim admisibile, cu influenta asupara desfasurarii activitatilor umane în zona și asupra starii de sanatate a locuitorilor;
- Poluare manifestata prin frecvente ploii acide, sol, apa și aer contaminate, vegetatie și fauna afectata, peisaje dezolante;
- Neglijarea multa vreme a unui management eficient al poluarii și a colectarii deșeurilor și gunoierului, a lipsei recicalarii acestora;

- Cele mai multe proiecte au fost accesate pe probleme de mediu, pentru reconstrucție și ecologizare în zona;
- Refacerea mediului degradat este și ramane o problema de timp;
- Schimbarile din zona Zlatna pe probleme de mediu pot fi hotaratoare pentru viitorul evolutiei social - economice a vail Ampoiului;

c. Modificari sociale, politice, economice și antropice:

- Scăderea populației, modificarea structurii pe grupe de vârstă și ocupatională ;
- Diminuarea natalității: dela 122 nascuti în 1992 la 55 în 2008 și creșterea mortalității de la 115 decedati în 1992 la 137 decedati în 2008;
- Migratia continua a fortei și potentialului de munca spre alte zone și spre alte tari din Europa;
- Restrangerea și lichidarea în timp a activitatilor industriei metalurgice și chimice,
- Creșterea somajului în oras la 75 - 80 % și extinderea formelor de asistență socială;
- Schimbarea totala a profilului functional al orasului Zlatna, din oras industrial intr-un oras cu profil nedefinit, fara industrie și alte activitati importante;
- Inventarierea în 2008 în Zlatna a numai 62 agenti economici cu 790 de salariati;
- Incercari de restructurare și atragere de investitii în zona - aparitia SC Record SA Alba, cu industrie usoara;
- Timiditate, retinere și participare slaba la investitii private în zona cu toate incercarile și implicarea autoritatilor locale în aceste demersuri;
- Lichidarea și dezafectarea urmelor industriei în orasul și zona miniera Zlatna, temporar peisaj dezolant și aparitia unui teren viran - viitor parc industrial;
- Declararea zonei orasului Zlatna, drept zona defavorizata în cadrul Zonei Apuseni prin HG 323/1996, OG 27/1996, OUG 24/1998, Legea 20/1999 și Legea

84/1992, Legea 571/2003;

Dupa schimbarile și situatiile la care s-a ajuns odata cu inchiderea totala a capacitatilor industriale în minerit și prelucrarea minereurilor la Zlatna, zona a intrat în reglementarile FEDR (Fondului European de Dezvoltare) ca zona defavorizata, beneficiind de anumite forme de sprijin pentru dezvoltarea durabila a zonelor în dificultate.

Zonele defavorizate, între care și zona Apuseni - Zlatna, declarata zona defavorizata prin HG nr. 813/1999, au beneficiat timp de 10 ani de o serie de facilitati pentru a atenua efectele restructurarii economice și pentru a se interveni în problema degradarii mediului și a problemelor de ordin social a populației din zona. Au fost aplicate programe și o serie de proiecte finantate de organisme financiare mondiale și de aguvernul Romaniei, cuprinse în Programul de reabilitare a zonei Zlatna și a Vail Ampoiului care a vizat:

- amenajarea raului Ampoi și a afluentilor pe o lungime de 54 km.;
- reabilitarea și stemului de salubritate a orasului și zonei;
- ecologizarea și inlaturarea efectelor poluarii;
- reabilitarea și extinderea canalizarii la nivel de oras;
- reabilitarea ecosistemului pe o suprafata de 1364 ha.;
- extinderea rețelei de alimentare cu apa;
- reabilitarea zonei industriale și amenajarea unui viitor parc industrial;
- amenajarea și modernizarea rețelei rutiere pe raza orasului;

Perioada declarata ca zona defavorizata pentru zona fierbinte Apuseni - Zlatna, care impunea „schimbarea la fata” s-a incheiat în ianuarie 2009.

3. Efecte și rezultatele schimbărilor după încheierea perioadei ca „zonă defavorizată”

În urma aplicării Programului de

regenerare urbana și reabilitare a zonei Zlatna se constata o serie de modificari geografice și schimbari în zona:

- Lichidarea și dezafectarea urmelor industriei în orasul și zona miniera Zlatna, temporar cu un peisaj dezolant și apariția unui teren viran, prevazut pentru viitor parc industrial; (fig.4);

- Disparitia factorilor poluanti și a surselor de poluarea proape în totalitate;
- Atenuarea și disparitia partiala a efectelor eroziunii terenurilor și a solului în zonele de versant prin amenajarea antierozionala care a dus la inceputul refacerii vegetatiei pe o suprafata de peste 400ha.(fig. 5);

Fig. 4. Amenajare parc industrial

Fig. 5. Amenajare antierozională

- Regularizarea și corectarea torentilor și atenuarea alunecarilor de teren;
- Amenajarea cursului Ampoiului și afluenților prin lucrari de canalizare, îndreptarea și corectarea cursului, taluzare și consolidare amalurilor, construirea de poduri și puncte de acces;(fig. 6);
- Cnservarea și ecologizarea haldeor și decantorului de steril prin inierbare și plantare pentru eventuale valorificari ulterioare (fig. 7);
- Ecologizarea rampei de gunoi și dezvoltarea unui nou sistem de salubritate, colectare și transport a gunoiului;

Fig. 6. Amenajarea cursului Ampoiiului

Fig. 7. Ecologizarea decantorului de steril prin înierbare

- Schimbarea, amenajarea și extinderea noilor rețele de alimentare cu apă potabilă și canalizare la nivelul zonei și a orașului Zlatna;
- Dispariția unor infrastructuri specifice industriei de profil: căi ferate industriale, sisteme de transport prin conducte și funicular, unele cosuri de fum, s.a.;
- Dispariția mijloacelor de transport în comun pentru navetistii din zonă și a fluxurilor de mișcare a salariaților în schimburi;
- Apariția unor noi societăți comerciale în domeniul industriei alimentare, a prelucrării lemnului și stocării combustibililor;
- Apariția unui tronson de spațiu amenajat în urma reabilitării și ecologizării vechii albie a râului Ampoi, dotat cu trotuare și piste pentru biciclete, terenuri de tenis, corpuri de iluminat, flori, arbuști ornamentali, gazon și mobilier stradal, pe 1,5 km. (fig.8);
- Apariția unor construcții noi: bloc ANL, bloc în zona centrală, a unor spații comerciale de tip nou; Apariția și construcția unui stadion amenajat cu toate dotările pentru competiții sportive;

Fig. 8. Amenajare peisagistică în Zlatna

- Amenajarea unui patinoar în zona stationului și a unui hotel cu 25 de camere;
 - Aparitia unor pensiuni și puncte de atracție turistică în oraș și zona;
 - Aparitia noii mănăstiri și a stației de sortare și brichetare a gunoierului de la Valea Mica;
 - Conservarea și extinderea unei secții pentru chimie și prelucrarea lemnului pe vechea platformă industrială;
 - Aparitia unui târg pentru animale în zona vechii platforme industriale.
 - Deschiderea și modernizarea unor drumuri spre puncte de interes turistic în zona;
 - Încurajarea investițiilor mici și mijlocii în zona pe domenii ale creșterii animalelor, procesarea produselor alimentare, prelucrarea lemnului și a valorificării rocilor de construcții;
 - Încurajarea unor ocupații tradiționale legate de valorificarea produselor pădurii, albinarit, amenajarea unor pastrării s.a.
 - Dezvoltarea infrastructurii și a unor dotări diverse în vederea satisfacerii așteptărilor și menținerii populației în zona;
 - Diversificarea și dezvoltarea serviciilor la nivelul cerințelor;
 - Modernizarea și eficientizarea funcționării instituțiilor;
 - Cautarea unor soluții pentru atenuarea problemelor sociale și armonizarea vieții comunitare;
 - Demararea ideii de valorificare a haldei decantorului de steril de la uzina de preparare, bogat încă în părți utile (aur, argint);
 - Reluarea și promovarea ideii de srapungere a Dealului Mare printr-un tunel rutier spre zona montană a Apusenilor;
 - Perfectionarea și promovarea ca model de urmat în direcția reabilitării, ecologizării și dezvoltării zonelor aflate în declin și dificultate;
- În vederea dezvoltării în viitor a zonei și a valorificării potențialului și oportunităților sugerăm următoarele:
- Valorificarea eficientă a poziției și spațiului amenajat în urma reabilitării și ecologizării fostei platforme industriale a Zlatnei printr-un viitor parc industrial;
 - Atragerea investitorilor pentru valorificarea unor elemente cu potențial turistic în Valea Ampoiului și zona Zlatna: castelul de la Izvorul Ampoiului, Valea Feneasca - Poiana Narciselor, elementele carstice ale zonei, s.a.;
 - Reevaluarea posibilităților de valorificare și exploatare a resurselor miniere ale zonei;
 - Urmărirea amenajării și reabilitării drumului național DN 74, spre Alba Iulia și spre interiorul Munților Apuseni;

BIBLIOGRAFIE:

1. Anghel Gh., Mahara Gh., Anghel E, - *Alba - Ghid turistic al judetului*, Ed. Sport-Turism, Bucuresti, 1982.
2. Ianos I. - *Sisteme teritoriale*, Editura Tehnica, Bucuresti , 2000.
3. Ludusan N. - *Repere privind mineritul în zona Zlatna-Stanija*, Pangeea, nr 3, Univ. 1 Decembrie 1918, Alba Iulia, 2003.
4. Ludusan N, Hanciu St., Hanciu M, Muntean M, - *Geografia judetului Alba*, Ed. Aeternitas, Alba Iulia, 2003.
5. Morariu T., Bogdan O, Maier A, - *Judetul Alba*, Ed. Academiei, Bucuresti, 1980.
6. Surdeanu V. - *Geografia în contextual dezvoltarii durabile*, Ed.Univ.,„Babes-Bolyai” Cluj Napoca, 2004.
7. *** C.J. Alba – *Judetul Alba*, Multimedia ed., 2007